

Sivistysvaliokunnalle

Arenen lausunto koskien Valtioneuvoston selvitystä komission tiedonannosta eurooppalaisesta lähestymistavasta tekoälyyn sekä Valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tekoälyn harmonisoiduksi sääntelyksi

U 28/2021 vp ja E 62/2021 vp

- Arene pitää Suomen kantaa komission asetusehdotusta sekä siihen liittyvää tiedonantoa tarpeellisina ja oikeansuuntaisina.
- Kansallisesti tekoälyyn suunnattavan TKI-rahoituksen painopistettä tulisi kohdentaa nykyistä vahvemmin perustutkimuksesta tekoälyratkaisujen soveltamiseen ja kehittämiseen kohti innovatiivisia palveluita.
- Arene pitää myös valtioneuvoston kirjelmässä esitettyjä kantoja koskien koulutusta ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa pääasiassa perusteltuina ja hyvinä, vaikka asetusehdotuksen kirjaukset kaipaava osin tarkennuksia.
- Euroopan Unionin säätelyn ei pitäisi johtaa tilanteeseen, jossa EU:n alueella toimivat oppilaitokset ja korkeakoulut joutuvat kansainvälisessä kilpailussa muita heikompaan asemaan.

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta

Arene pitää Suomen kantaa komission asetusehdotusta sekä siihen liittyvää tiedonantoa tarpeellisena ja oikeansuuntaisena. Euroopan Unionin ja sen jäsenvaltioiden on asetustuonnoksessa ja tiedonannossa esitettyyn tapaan investoitava tekoälyyn ja sen kehittämiseen, jotta Eurooppa pysyy mukana globaalissa kilpailussa. Tiedonanto jää kuitenkin monella tapaa pintapuoliseksi ja epätarkaksi, eikä se anna riittävää kuvaa tekoälyyn liittyvistä riskeistä.

Tekoälyllä tulee tulevaisuudessa olemaan merkittävä rooli digitaalisten ratkaisujen tekemisessä ja siksi panoksia sen kehittämiseen, soveltamiseen ja kohdentamiseen oikeaan suuntaan tulee lisätä. Komission valitsema linja, jossa tekoälyn kehittäminen perustuu vapauden, ihmisarvon ja yksityisyyden suojan toteutumiselle on kannatettava lähestymistapa.

Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta on keskeistä, että tekoälyä koskevaa osaamista sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa rahoitetaan riittävästi ja pitkäjänteisesti. Digitalisaation ja tekoälyyn liittyvän osaamisen kehittämisessä tulisi pyrkiä pitkäjänteisiin rahoitusratkaisuihin, jotta toiminta ei ole liiaksi lyhytkestoisten hankkeiden ja rahoitusvälineiden varassa. Kansallisesti tekoälyyn suunnattavan TKI-rahoituksen painopistettä tulisi kohdentaa nykyistä vahvemmin perustutkimuksesta tekoälyratkaisujen soveltamiseen ja kehittämiseen kohti innovatiivisia palveluita.

Arene pitää erinomaisena komission esitystä tukea pk-yrityksiä digitaalisessa siirtymässä ja siten tukea yritysten kykyä hyödyntää myös tekoälyn mahdollisuuksia. Huippuosaamis- ja

testauskeskittymien perustaminen on erittäin tervetullut esitys ja ammattikorkeakouluilla on vahva kiinnostus toimia näiden kansallisten keskittymien vetäjinä. Keskittymiä tulee olla kansallisella tasolla riittävä määrä, jotta korkeakoulut ja tutkimuslaitokset kykenevät aidosti tukemaan elinkeinoelämää kehittämistyössä. Ammattikorkeakouluilla on lakisääteinen tehtävä toimia alueellisena elinkeinoelämän kehittäjänä ja siten ne muodostavat kansallisesti merkittävän verkoston tukemaan yritysten digitaalista siirtymää.

Lisäksi Arene haluaa korostaa koulutuksen merkitystä tekoälyn kehittämisessä, soveltamisessa ja käyttöönotossa. Tekoäly ja sen kehittäminen eivät voi jäädä vain alan asiantuntijoiden asiaksi, vaan tekoäly ja sen käyttö tulee huomioida laajasti tutkintokoulutuksessa ja jatkuvan oppimisen tarjonnassa.

Valtioneuvoston kirjelmä komission ehdotuksesta asetukseksi

Komission asetusehdotuksessa esitetään oikeudellista kehystä eurooppalaisen lähestymistavan luomiseksi sekä yleisten etujen, kuten perusoikeuksien, suojelun toteuttavan tekoälyn kehittämisen ja käyttöönoton edistämiseksi. Asetusluonnoksessa on esitetty jaottelu kiellettyihin, korkean riskin, matalan riskin ja olemattoman riskin tekoälyjärjestelmiin käyttötarkoituksen mukaan. Riskiperusteinen sääntelymalli on askel koti yhdysvaltalaisesta lainsäädäntömallista, joka rajaa jäsenvaltioiden oikeutta määritellä kansallisia riskiluokituksia. Tämä saattaa muodostua ongelmaksi esimerkiksi kriisitilanteissa.

Ammattikorkeakoulujen toiminnassa esitetty sääntely tulisi tulevaisuudessa vaikuttamaan opiskelijavalintoihin, koulutuksen järjestämiseen ja TKI-toimintaan. Koulutuksen osalta asetusehdotuksessa on nostettu korkean riskin käyttötarkoituksena esiin koulutukseen valinta eli opiskelijavalinnat. Tekoälyjärjestelmien kehittämistoiminnalle asetuksessa esitetään rajoituksia, joiden avulla tekoälyjärjestelmistä pyritään luomaan läpinäkyviä, valvottavia, yhdenvertaisia ja syrjimättömiä erityisesti tilanteissa, joissa tekoälyä käytetään korkean riskin käyttötarkoituksiin.

Arene pitää asetusehdotuksen pääasiallista ehdotusta eurooppalaisen sääntelyn luomiseksi tekoälyn kehittämisen ja käytön tarpeellisenä, mutta osin epäselvänä. Valtioneuvoston kirjelmässä esitetyt kannat koskien koulutusta ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa ovat pääasiassa perusteltuja ja hyviä. Sääntelyn toiminnan kannalta on keskeistä, että hallinnolla on rooli best practices -käytäntöjen keräämisessä ja toiminnan kehittämisessä.

Euroopan Unionin säätelyn ei pitäisi johtaa tilanteeseen, jossa EU:n alueella toimivat oppilaitokset ja korkeakoulut joutuvat kansainvälisessä kilpailussa muita heikompaan asemaan. Tämä voisi esimerkiksi tapahtua, jos tekoälyn tukemaa tunnistautumista säädellään merkittävästi tiukemmin kuin muissa maissa ja potentiaaliset opiskelijat joutuisivat liikkumaan maiden välillä tunnistautumista varten.

Koulutus

- Alkuperäisessä komission asetusesityksessä korkean riskin tekoälyjärjestelmien piiriin katsotaan kuuluvaksi yleissivistävässä tai ammatillisessa koulutuksessa tapahtuvat opiskelijavalinnat sekä opiskelijan koulutuksen aikainen arviointi. Epäselväksi jää, kuuluuko korkeakoulutus myös tämän määritelmän piiriin.
- Valtioneuvoston kannassa esitetty huomio siitä, millä tavalla ja millä laajuudella avustavassa tai valmisteleavassa roolissa käytettynä tekoälyjärjestelmät luetaan korkean riskin järjestelmäksi koskien esimerkiksi arviointia koulutuksessa, on tärkeä.
- Asetuksessa olisi tarpeen määritellä jokin rajausta sille, miten koulutukseen valintaa ja arviointia koskevaa kirjausta tulee tulkita. Yksilön kannalta esimerkiksi opiskelijavalinta tutkintoon johtavaan koulutukseen on iso päätös, kun taas valinta yksittäiselle avoimen korkeakoulun kurssille on vaikutuksiltaan pienempi päätös. Asetuksen soveltaminen tulee olla sidoksissa päätöksen vaikutuksiin.

Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta

- Valtioneuvoston kannassa esitetty huomio koskien asetusehdotuksen vaikutuksia yritysten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan täsmentämiseen on tarpeellinen. Kantaa tulisi kuitenkin tarkentaa siten, että mukaan otettaisiin myös asetusehdotuksen vaikutukset korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja muiden julkisorganisaatioiden TKI-toimintaan.
- Valtioneuvoston kannassa esitetyssä kirjaus *”ja pitää tärkeänä, että asetusehdotus mahdollistaa tekoälyä koskevan tieteellisen tutkimustoiminnan sekä yritystoiminnan”* tulisi muotoilla siten, että se huomioisi myös ammattikorkeakoulujen tekemän tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Mervi Vidgrén

Ida Mielityinen

Puheenjohtaja

Toiminnanjohtaja